

**Ansvarsfull alkoholservering och
liknande metoder
-utbredning och metodefterlevnad 2007 och 2008**

Björn Trolldal

STAD-rapport nummer 41

STAD:s rapportserie, 2009
Rapport nummer 41
ISSN: 1654-7497
ISBN: 978-91-85997-10-7

www.stad.org

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	4
SAMMANFATTNING	5
INLEDNING	8
RESULTAT	13
Inledning	13
Del 1: Metodens tre huvuddelar: Utbildning, tillsyn och samverkan	15
<i>Utbildning i Ansvarsfull alkoholserving</i>	15
<i>Samverkan</i>	17
<i>Tillsyn</i>	19
<i>Sammanfattning av del 1: Metodens tre huvuddelar</i>	23
Del 2: Metodens fyra övriga delar: Kartläggning, uppföljning, informations spridning samt arbetet med en alkoholpolicy på restauranger	24
<i>Kartläggning</i>	24
<i>Uppföljning</i>	24
<i>Spridning av information till beslutsfattare och via media till allmänheten</i>	25
<i>Arbetet med en alkoholpolicy på restauranger</i>	26
<i>Sammanfattning av del 2: Metodens fyra övriga delar</i>	27
Del 3: Faktorer som underlättar arbetet enligt metoden: En projektledare för det konkreta arbetet samt integrering av metoden	28
<i>Det konkreta arbetet enligt metoden ska ledas av en projektledare</i>	28
<i>Integrering av metoden</i>	29
Metodindex	31
REFERENSLISTA	33
BILAGA	34
Strukturkategorier av kommuner	34

FÖRORD

STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) startade som ett tioårigt projekt med uppdraget att identifiera, tillämpa och utvärdera lovande metoder för prevention inom alkohol- och narkotikaområdet. Projektet startades 1995 efter en översyn av missbruksvården i Stockholms län, där Landstinget och Stockholms kommun gemensamt beslöt att göra en mer långsiktig satsning på metodutveckling. Sedan januari 2005 har STAD övergått till att vara en ordinarie sektion inom Beroendecentrum Stockholm.

Den alkohol- och drogpolitiska situationen i Sverige på 2000-talet kräver att nya metoder för prevention utvecklas. Den tilltagande globaliseringen och Sveriges EU-medlemskap begränsar på en rad viktiga punkter statens möjligheter att föra en traditionell svensk restriktiv tillgänglighetsbegränsande politik; en politik som i ett europeiskt perspektiv måste bedömas som framgångsrik. Detta understryker behovet av att i lokalsamhället utveckla nya metoder där insatser för att påverka såväl efterfrågan som tillgänglighet vävs samman i nya former för samhällsbaserad prevention.

STAD:s arbete kännetecknas av ett tätt samspel mellan praktik och forskning där kunskaperna från utvärderingar omsätts i praktik och de praktiska metoderna utsätts för kritisk och konstruktiv granskning. Kunskapen om vad som kännetecknar effektiva preventiva metoder har också ökat under de senaste tio åren. Det finns dock fortfarande ett stort behov av att utveckla och testa nya samhällsbaserade preventiva metoder, dels genom det aktionsinriktade arbetssätt som i stor utsträckning kännetecknat STAD, dels genom att studera hur metoder fungerar när de verkar i den vardag de är avsedda för.

I en serie av rapporter redovisar STAD resultat och erfarenheter från det arbete som vi bedriver. I den här rapporten beskrivs i vilken utsträckning landets kommuner verkligen arbetar enligt metoden Ansvarsfull alkoholserving och vilka delar av metoden de i sådana fall arbetar med. I rapporten redovisas uppgifter för såväl 2007 som 2008.

SAMMANFATTNING

Inledning

- Syftet med den här rapporten är att beskriva i vilken utsträckning landets kommuner verkligen arbetar enligt metoden Ansvarsfull alkoholservice (eller en liknande metod) och vilka delar av metoden de i sådana fall arbetar med. De resultat som redovisas i föreliggande rapport är en uppdatering av de uppgifter som presenterades i STAD-rapport nummer 38 (Trolldal, 2009a). De redovisade uppgifterna avser åren 2007 och 2008.
- Till grund för denna kartläggning används resultat från två enkätundersökningar som genomfördes i landets kommuner vid årsskiftena 2007/08 och 2008/09. I den första enkätundersökningen var svarsfrekvensen 94 procent och i den andra 98 procent.

De olika delarna av metoden Ansvarsfull alkoholservice

- Metoden Ansvarsfull alkoholservice syftar till att minska våld och skador relaterade till alkoholkonsumtionen på restauranger, barer och nattklubbar och till att utveckla en restaurangkultur som motverkar service till underåriga och överservice.
- Metoden består av flera olika delar som syftar till att påverka förutsättningarna för att service av alkohol på restauranger sker på ett ansvarsfullt sätt. Dessa delar har i den här kartläggningen grupperats i tre kategorier.
 1. Den första kategorin består av metodens tre huvuddelar: utbildning, samverkan och tillsyn.
 2. Den andra kategorin består av metodens fyra övriga delar: kartläggning, uppföljning, informationsspridning samt arbetet med en alkoholpolicy på restauranger.
 3. Den tredje kategorin består av två faktorer som ska underlätta arbetet med själva metoden, nämligen att det konkreta arbetet leds av en projektledare och att arbetet enligt metoden integreras i den ordinarie verksamheten.

Metodefterlevnad

- Det finns inte någon utarbetad manual för hur arbetet enligt metoden ska bedrivas. För att kunna avgöra om en kommun arbetar enligt metodens olika delar har det i den här studien utarbetats en kravspecifikation för varje del. För att en kommun ska anses arbeta enligt en viss del av metoden ska kraven i den metoddelens kravspecifikation vara uppfyllda.
- Kravspecifikationerna baseras på den litteratur som finns om huvuddragen i metoden och dess olika delar. I den här undersökningen har i första hand Folkhälsoinstitutets skrift "Ansvarsfull alkoholservice -en metod som förebygger alkoholrelaterade skador i restaurangmiljö" (FHI, 2006) använts som underlag för att utforma frågorna i enkätundersökningen.

Metodefterlevnaden för metodens tre huvuddelar: utbildning, samverkan och tillsyn

- I tabell 1 sammanfattas metodefterlevnaden för metodens tre huvuddelar bland landets 290 kommuner under åren 2007 och 2008.

Tabell 1. Metodefterlevnaden för de tre huvuddelarna utbildning, samverkan och tillsyn, under 2007 och 2008 i landets kommuner.

Sammanfattning	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Utbildning	128	44 %	159	55 %
Samverkan	112	39 %	83	29 %
Tillsyn	95	33 %	138	48 %

Fet stil = ökning mellan 2007 och 2008

- Metodefterlevnaden bland landets kommuner har ökat såväl för metodens utbildningsdel som för tillsynsdelen. Antalet kommuner som uppfyller kraven för utbildningsdelen har ökat med 24 procent och antalet som uppfyller kraven för tillsynsdelen har ökat med 45 procent.
- När det gäller samverkansdelen försvåras en jämförelse på grund av att de frågor som ställdes inte var identiska i de båda enkätundersökningarna. Omfattningen av samverkan kan ha överskattats år 2007. En del av den redovisade minskningen kan dock bero på en faktisk minskning av samverkan enligt kravspecifikationen.
- Antalet kommuner som uppfyllde kraven för samtliga tre huvuddelar av metoden ökade från 25 till 34, vilket är en ökning med 36 procent.

Metodefterlevnaden för metodens fyra övriga delar: kartläggning, uppföljning, informationsspridning och arbetet med en alkoholpolicy på restauranger

- I tabell 2 sammanfattas kommunernas metodefterlevnad för de fyra övriga delarna av metoden bland landets 290 kommuner under åren 2007 och 2008.

Tabell 2. Sammanfattning av kommunernas metodefterlevnad för de fyra övriga delarna av metoden.

	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kartläggning	173	60 %	193	67 %
Uppföljning	87	30 %	133	46 %
Information	184	63 %	161	56 %
Alkoholpolicy	118	41 %	137	47 %

Fet stil = ökning mellan 2007 och 2008

- Det har skett en ökning av metodefterlevnaden bland kommunerna när det gäller tre av metodens fyra övriga delar. Antalet kommuner som uppfyllde kraven för kartläggningsdelen ökade med 12 procent och för uppföljningsdelen med 53 procent. När det gäller arbetet med en alkoholpolicy på restauranger ökade antalet kommuner som uppfyllde kravet med 16 procent.
- Den del där det skett en viss minskning gäller informationsdelen och då framförallt informationen via media till allmänheten. Totalt sett minskade antalet kommuner som uppfyllde kraven för informationsdelen med 12 procent.

INLEDNING

Rapportens syfte

I den här rapporten redovisas resultaten från två enkätundersökningar som STAD har genomfört i landets kommuner vid årsskiftena 2007/08 och 2008/09. Syftet är att beskriva i vilken utsträckning landets kommuner verkligen arbetar enligt metoden Ansvarsfull alkoholserving och vilka delar av metoden de i sådana fall arbetar med. I rapporten redovisas uppgifter för såväl 2007 som 2008. Föreliggande rapport är en uppdatering av STAD-rapport 38 där resultat från den första enkäten redovisades. För en bakgrund till metoden Ansvarsfull alkoholserving och vilka krav som ställs för att kommunerna ska anses arbeta enligt metodens olika delar hänvisas till den rapporten (Trolldal, 2009a).

Rapportens disposition

I rapportens resultatavsnitt redovisas i vilken utsträckning kommunerna arbetar enligt metoden och dess olika delar. Detta avsnitt är uppdelat i nio likartade sektioner, en för varje metoddel. Varje sektion börjar med en redogörelse för hur kravspecifikationen för den aktuella metoddelen ser ut. Andelen kommuner som uppfyller dessa krav redovisas därefter. För de tre huvuddelarna av metoden redovisas även i vilken utsträckning kommunerna i olika strukturkategorier av kommuner uppfyllt dessa krav. För att få en sammanfattande bild av i vilken utsträckning kommunerna verkligen arbetade enligt metoden har ett metodindex skapats, vilket redovisas i slutet av rapportens resultatdel. I rapportens bilaga redovisas vilka kommuner som hör till de nio olika strukturkategorierna.

De olika delarna i metoden Ansvarsfull alkoholserving

Metoden Ansvarsfull alkoholserving innehåller flera olika delar som syftar till att påverka förutsättningarna för att servering av alkohol på restauranger sker på ett ansvarsfullt sätt. Begreppet ”Ansvarsfull alkoholserving” har dock två betydelser i det här sammanhanget. För det första är det namnet på hela metoden och dess olika delar, se nedan. För det andra kallas den utbildningsdel som ingår i metoden också för ”Ansvarsfull alkoholserving”. Denna utbildning är dock inte en utbildning i metoden som sådan utan syftar bland annat till att öka restaurangpersonalens medvetenhet när det gäller sambandet mellan alkohol och våld (FHI, 2006).

Metodens olika delar har i den här kartläggningen grupperats i tre kategorier. Den första kategorin består av metodens tre huvuddelar: utbildning, samverkan och tillsyn. Den andra kategorin består av metodens fyra övriga delar: kartläggning, uppföljning, informationsspridning samt arbetet med en alkoholpolicy på restauranger. Den tredje kategorin består av två faktorer som ska underlätta arbetet med själva metoden, nämligen att det konkreta arbetet leds av en projektledare och att arbetet enligt metoden integreras i den ordinarie verksamheten. Mer konkret ser metoden ut så här:

Kategori 1: Metodens tre huvuddelar:

1. *Utbildning*

Utbildningen av restaurangpersonal i ansvarsfull alkoholserving. Målet med utbildningen är bland annat att göra deltagarna medvetna om sambandet mellan berusning

och våld. Vidare ska utbildningen få till följd att man inte serverar alkohol till underåriga eller märkbart berusade gäster.

2. *Samverkan*

Syftet med samverkan är att bygga ett väl fungerande team kring arbetet enligt metoden. Kärnan i samverkansgruppen ska bestå av nyckelpersoner från tillsynsmyndigheterna kommunen och polismyndigheten samt från restaurangnäringen.

3. *Tillsyn*

Tillsyn enligt metoden innebär bland annat att de båda tillsynsmyndigheterna kommunen och polisen genomför tillsynsbesök tillsammans och var för sig. Det är av vikt att tillsynen sker när alkoholservingen är som mest intensiv, alltså under sen kväll.

Kategori 2: Metodens fyra övriga delar:

1. *Kartläggning*

Att kartlägga alkoholsituationen i kommunen är en viktig förutsättning för att kunna planera och följa upp utvecklingsarbetet. Det är framförallt fyra typer av studier som används i detta syfte: ungdomsstudier, berusningsstudier, sammanställningar av våldsbrottsstatistik samt krögarintervjuer.

2. *Uppföljning*

För att kunna se effekterna av arbetet ska det följas upp genom att en eller flera typer av studier genomförs vid flera tillfällen.

3. *Spridning av information*

En del av utvecklingsarbetet är att kontinuerligt informera beslutsfattare och allmänhet om hur arbetet fortskrider och vilka resultat man har uppnått.

4. *Arbetet med en alkoholpolicy på restauranger*

Resturangägare ska tillsammans med sin personal utarbeta skriftliga regler för hanteringen av alkohol på restaurangen. Dessa regler ska gälla såväl för personalens eget förhållningssätt till alkohol som för servering av alkohol till gästerna.

Kategori 3: Faktorer som underlättar arbetet med själva metoden.

1. *Projektledare:*

Det konkreta arbetet enligt metoden ska ledas av en projektledare.

2. *Integrering:*

Det alkoholförebyggande arbetet ska enligt metoden bedrivas långsiktigt för att få effekt. Målet är därför att integrera arbetet i kommunernas och övriga medverkande aktörers reguljära verksamhet.

Kartläggningens design och metod

Inledning

De resultat som presenteras i den här rapporten baseras alltså på de enkätundersökningar som genomfördes i landets kommuner vid årsskiftena 2007/08 och 2008/09. Enkäterna utformades i samarbete mellan STAD och Statens folkhälsoinstitut och de förankrades även hos projektledarna i länen. En pilotundersökning genomfördes i några kommuner i Stockholms län. Varje kommun hade en egen länk till sitt formulär i den webb-baserade undersökningen. Dessa länkar förmedlades av STAD till de projektledare i länen som ansvarar för spridningen i respektive län. Dessa projektledare arbetar oftast på respektive läns länsstyrelse. Projektledarna distribuerade sedan dessa länkar vidare till kommunerna i respektive län.

Metodefterlevnad

Syftet med den här rapporten är alltså att beskriva i vilken utsträckning landets kommuner arbetade enligt metoden Ansvarsfull alkoholserving och vilka delar av metoden de i sådana fall verkligen arbetade med under åren 2007 och 2008. Det finns dock inte någon utarbetad manual för hur arbetet enligt metoden ska bedrivas. För att kunna avgöra om en kommun arbetar enligt metodens olika delar eller inte har det i kartläggningsarbetet utarbetats en kravspecifikation för varje del. För att en kommun ska anses arbeta enligt en del av metoden ska de krav som ställs i den metoddelens kravspecifikation vara uppfyllda. I samverkansdelen krävs det till exempel att det ska finnas en referensgrupp för det konkreta arbetet enligt metoden. Dessutom krävs det att kommunen, polisen och restaurangbranschen är representerade i gruppen.

Kravspecifikationerna baseras på den litteratur som finns om huvuddragen i metoden och dess olika delar. För att utforma frågorna i enkäterna har i första hand Folkhälsoinstitutets skrift ”Ansvarsfull alkoholserving -en metod som förebygger alkoholrelaterade skador i restaurangmiljö” (FHI, 2006) använts som underlag.

Utformningen av dessa specifikationer redovisas i rapportens resultatavsnitt. I vilken utsträckning kommunerna uppfyllde kraven redovisas både för landet som helhet och för nio olika kategorier av kommuner. Dessa kategorier har utformats av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och baseras på olika strukturella egenskaper hos kommunerna, se avsnittet ”Strukturkategorier av kommuner.”

Kravspecifikationerna och den tidigare nämnda kategoriseringen av metodens olika delar har utarbetats av STAD. De har dock diskuterats med ansvariga för metodens spridning vid Statens folkhälsoinstitut och har även förankrats bland projektledarna på landets länsstyrelser. Ansvaret för innehållet i dessa kravspecifikationer ligger emellertid helt på STAD.

Förändringar i kravspecifikationer och frågeformuleringar mellan åren 2007 och 2008

Några av kravspecifikationerna har ändrats något för år 2008. Det gäller några mindre ändringar för metodens tillsynsdel och för den del som tar upp arbetet med en alkoholpolicy på restauranger. Hur dessa förändringar ser ut redovisas i rapportens resultatdel. För att möjliggöra jämförelser mellan åren 2007 och 2008 används dock de äldre kravspecifikationerna. De nya kravspecifikationerna kommer att användas i STAD:s arbete med en utvärdering av Ansvarsfull alkoholserving och liknande metoder med avseende på eventuella effekter på våldsbrottsligheten i landets kommuner.

Några av de frågor som användes i undersökningen förändrades något inför 2008 års enkät. Det gäller framförallt frågorna om förekomsten av samverkansgrupper och projektledare för det konkreta arbetet enligt metoden. Det sätt på vilket frågorna var formulerade för år 2007 kan ha inneburit att förekomsten av samverkansgrupper och projektledare överskattades något det året.

När det gäller frågor om antalet tillsynsbesök som kommunerna genomfört på restauranger med serveringstillstånd genomfördes en kontroll av vissa kommuners svar. Denna kontroll medförde att ett antal kommuner fick sina antalsberäkningar korrigerade uppåt. Denna korrigering genomfördes inte för år 2007, vilket innebär att antalet tillsynsbesök kan ha underskattats något det året.

Till skillnad från resultatredovisningen i den tidigare rapporten (STAD-rapport 38) redovisas i den här rapporten andelen kommuner som uppfyller de olika kravspecifikationerna i förhållande till samtliga 290 kommuner i landet.

Procentuella beräkningar

För att studera förändringar i kommunernas metodefterlevnad har andelen kommuner som arbetade enligt metoden åren 2007 och 2008 beräknats. Alla landets 290 kommuner har alltså använts som bas för dessa beräkningar. Dessa beräkningar baseras på ett antagande att kommuner som inte har besvarat enkäten inte heller arbetar enligt metoden. Antalet kommuner som svarade på enkäten var dock fyra procentenheter färre under 2007 än under 2008, se tabell 1. Eftersom även kommuner i bortfallet kan ha bedrivit verksamhet enligt metoden kan detta beräkningssätt medföra en underskattning av andelen kommuner som gjorde det framförallt år 2007. Med stor sannolikhet är dock metodefterlevnaden lägre bland kommunerna i bortfallet än bland dem som svarade på enkäten. Totalt sett uppgår troligen den här underskattningen av metodefterlevnaden till mellan en och två procentenheter under 2007.

Metodindex

För att få en sammanfattande bild av i vilken utsträckning kommunerna verkligen arbetade enligt Ansvarsfull alkoholservering eller en liknande metod har ett så kallat metodindex skapats. Detta index baseras på i vilken utsträckning kommunerna har uppfyllt de krav som ställts i de olika metoddelarnas kravspecifikationer. Indexet består av två komponenter. Den första är baserad på metodens tre huvuddelar och den andra på de fyra övriga delarna. Den första komponenten anger helt enkelt hur många av metodens tre huvuddelar en kommun uppfyllt kraven för. En kommun kan alltså få från 0 till 3 poäng.

Den andra komponenten anger i vilken utsträckning kommunerna uppfyllt kraven för metodens fyra övriga delar. Dessa fyra delar har inte lika stor vikt som de tre huvuddelarna i indexet. Om en kommun uppfyller kraven för tre eller fyra av de övriga delarna får den 0,5 poäng. Om en kommun uppfyller kraven för en, två eller inga av dessa delar så får den 0 poäng. En kommun som till exempel uppfyller kraven för två av metodens tre huvuddelar samt tre av de fyra övriga delarna får således indexpoängen 2,5. Indexet består av åtta nivåer från 0 till 3,5.

De delar av metoden som syftar till att underlätta för metodarbetet, dvs kravet på att det konkreta arbetet ska ledas av en projektledare samt att metoden ska vara integrerad i den ordinarie verksamheten ingår inte i detta metodindex.

Strukturkategorier av kommuner

I rapportens resultatdel redovisas i vilken utsträckning kommunerna uppfyller de krav som ställs i de olika kravspecifikationerna. Detta redovisas för landet som helhet. När det gäller metodens tre huvuddelar redovisas dessa uppgifter även för nio olika strukturkategorier av kommuner. Dessa kategorier har utformats av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Indelningen baseras på olika strukturella egenskaper. Dessa är bland annat befolkningsstorlek, pendlingsmönster och näringslivsstruktur (SKL, 2005). I rapportens bilaga redovisas vilka kommuner som hör till de olika kategorierna. I bilagan redovisas även hur många kommuner i respektive län som hör till de olika kategorierna. Här följer en definition av de olika kategorierna.

1. Storstäder

Kommuner med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare. (3 kommuner)

2. Större städer

Kommuner med mellan 50 000 och 200 000 invånare samt med en tätortsgrad som överstiger 70 procent. (27 kommuner)

3. Förortskommuner

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste pendlingsmålet skall vara någon av storstäderna. (38 kommuner)

4. Pendlingskommuner

Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. (41 kommuner)

5. Varuproducerande kommuner

Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är anställda inom varutillverkning och industriell verksamhet (SNI 92). (40 kommuner)

6. Övriga kommuner med mer än 25 000 invånare

Kommuner som inte tillhör någon av de andra kategorierna samt har mer än 25 000 invånare. (34 kommuner)

7. Övriga kommuner med mellan 12 500 och 25 000 invånare

Kommuner som inte tillhör någon av de andra kategorierna samt har mellan 12 500 och 25 000 invånare. (37 kommuner)

8. Övriga kommuner med mindre än 12 500 invånare

Kommuner som inte tillhör någon av de andra kategorierna samt har mindre än 12 500 invånare. (31 kommuner)

9. Glesbygdskommuner

Kommuner med mindre än 7 invånare per kvadratkilometer och med färre än 20 000 invånare. (39 kommuner)

RESULTAT

Inledning

I det här avsnittet redovisas först hur många kommuner som besvarade de båda enkäterna, hur många av dem som uppgav att de arbetade enligt metoden Ansvarsfull alkoholserving, med mera. Därefter redovisas i vilken utsträckning kommunerna arbetade enligt metoden och dess olika delar enligt de utarbetade kravspecifikationerna. Denna redovisning är uppdelad i nio likartade sektioner, en för varje metoddel.

För att få en sammanfattande bild av i vilken utsträckning kommunerna verkligen arbetade enligt metoden har ett metodindex skapats. Uppgifter om detta index redovisas i slutet av rapportens resultatdel.

Antal kommuner som besvarat enkäten

Antalet kommuner som besvarade den första enkäten var 273, vilket motsvarar 94 procent av landets 290 kommuner. Den andra enkäten besvarades av 285 kommuner vilket är 98 procent. Bortfallen var således 6 respektive 2 procent.

Antal kommuner som uppgav att de arbetade enligt metoden Ansvarsfull alkoholserving eller en liknande metod

Antalet kommuner som uppgav att de arbetade enligt metoden Ansvarsfull alkoholserving uppgick år 2008 till 247, vilket är en ökning jämfört med 2007, då motsvarande antal var 206, se den första raden i tabell 3.

Antalet kommuner som uppgav att de arbetade enligt Ansvarsfull alkoholserving eller en liknande metod uppgick till 233 under 2007 och till 263 år 2008. Det är en ökning med 13 procent. Antalet kommuner som uppgav att de inte arbetade enligt någon sådan metod minskade från 38 till 22.

Tabell 3. Kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS, eller en liknande metod, och som uppgav att de inte arbetade enligt någon sådan metod.

	2007		2008	
Kommuner som uppgav att de...	Antal	Procent	Antal	Procent
...arbetade enligt AAS	206	71 %	247	85 %
...arbetade enligt en liknande metod	29	10 %	16	5 %
...inte arbetade enligt någon metod	38	13 %	22	8 %
Bortfall	17	6 %	5	2 %
Summa	290	100 %	290	100 %

Fet stil = ökning mellan 2007 och 2008

I den fortsatta resultatredovisningen särredovisas inte uppgifter för de kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS och för dem som uppgav att de arbetade enligt en liknande metod. Uttrycket ”enligt AAS” syftar på båda dessa grupper av kommuner. I tabell 7 redovisas andelen kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS under 2007 och 2008 i de nio så kallade strukturkategorierna.

Tabell 4. Kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS år 2007 och 2008 i strukturkategorierna.

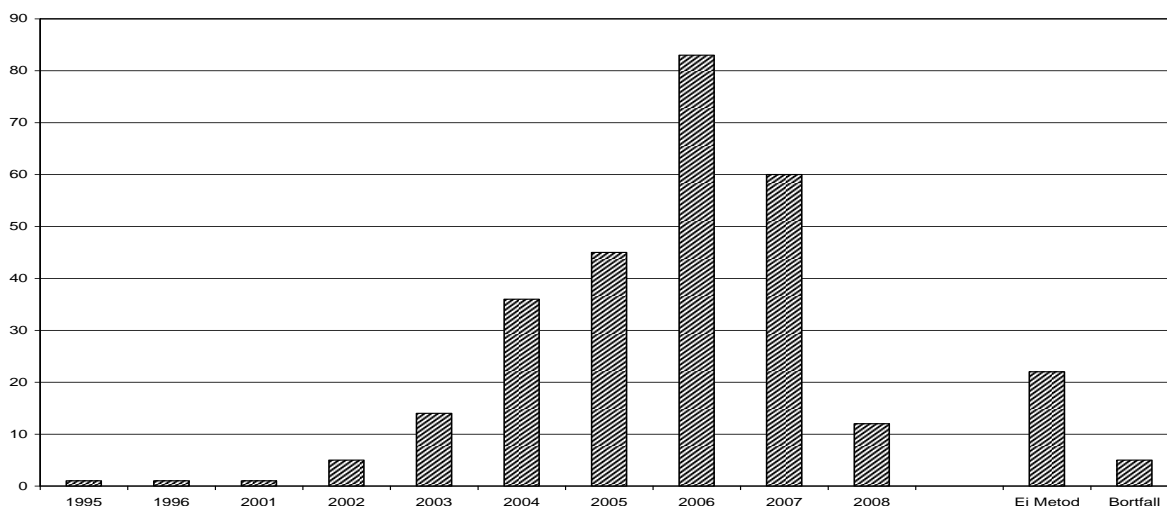
Strukturkategorier	Kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS		Antal kommuner
	2007	2008	
Storstäder	100 %	100 %	3
Större städer	100 %	96 %	27
Förortskommuner	79 %	90 %	38
Pendlingskommuner	80 %	88 %	41
Varuproducerande kommuner	80 %	90 %	40
”Övriga” kommuner: >25 000 inv.	91 %	97 %	34
”Övriga” kommuner: 12 500 - 25 000	81 %	92 %	37
”Övriga” kommuner: <12 500 inv.	84 %	90 %	31
Glesbygdskommuner	59 %	85 %	39
Totalt	81 %	91 %	290

Andelen kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS har ökat i samtliga strukturkategorier utom bland storstäderna där alla tre kommuner uppgav att de arbetade enligt AAS de båda åren och bland större städer där det skett en liten minskning. Det är värt att notera den kraftiga ökningen bland glesbygdskommuner.

När påbörjades det konkreta arbetet enligt metoden?

Kommunerna fick i undersökningen uppge när de påbörjade arbetet enligt AAS, se figur 1. Det visade sig att antalet kommuner som påbörjade arbetet ökade successivt under perioden 2001 till 2006 men minskade under 2007 och 2008. Under 2006 påbörjade 84 kommuner ett arbete enligt AAS. Året därefter var detta antal 49 och under 2008 var det 12.

Figur 1: Det år då kommunerna påbörjade arbetet enligt metoden AAS.

Del 1: Metodens tre huvuddelar: Utbildning, tillsyn och samverkan

Utbildning i Ansvarsfull alkoholserving

Metodefterlevnad

Den i den här studien framtagna kravspecifikationen för metodens utbildningsdel bygger på att utbildningen ska hållas under 2-3 dagar, innehålla 6 specifika komponenter samt att det ska ha genomförts minst en utbildningsomgång för kommunens restauranger under de två senaste åren, dvs 2006 och 2007, alternativt 2007 och 2008. Dessutom krävs det att utbildningen ska ha uppnått en viss omfattning. I kravspecifikationen krävs det därför att antalet restauranger som skickat anställda till utbildningen sedan arbetet enligt metoden påbörjades *motsvarar* minst 30 procent av antalet stadigvarande tillstånd till allmänheten i kommunen.

Den utbildning som avses kan dock ha bedrivits i en annan kommun, och även restauranger med tillstånd till slutna sällskap eller med tillfälliga tillstånd kan ha skickat anställda till utbildningen.

I FHI:s beskrivning av metoden framgår det att utbildningen även ska innehålla gruppdiskussioner (FHI, 2006). Dessa kan dock vara integrerade i de övriga avsnitten och ingår därför inte som ett separat krav i denna kravspecifikation.

Kravspecifikation för metodens utbildningsdel:

Krav 1: Två- eller tredagarsutbildning ska ha hållits.

Krav 2: Utbildningen ska minst innehålla följande 6 komponenter:

- Alkoholens medicinska effekter
- Alkohollagen
- Alkoholrelaterat våld
- Narkotikaproblem på krogen
- Konflikthantering
- Skriftligt prov

Krav 3: Minst en utbildningsomgång med restauranganställda från kommunen ska ha genomförts under de två senaste åren, dvs 2006 och 2007, alternativt 2007 och 2008.

Krav 4: Antalet restauranger som skickat anställda på utbildningen, sedan arbetet enligt metoden påbörjades, ska motsvara minst 30 procent av antalet serveringstillstånd till allmänheten i kommunen.

Huvudkrav: Att kraven 1, 2, 3 och 4 är uppfyllda.

I tabell 5 redovisas hur många kommuner som uppfyllde de olika kraven i utbildningsdelen.

Tabell 5. Kommuner som uppfyllde de olika kraven för metodens utbildningsdel åren 2007 och 2008.

Utbildning	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Krav 1	218	75 %	242	83 %
Krav 2	200	69 %	223	77 %
Krav 3	216	74 %	244	84 %
Krav 4	153	53 %	181	62 %
Huvudkrav	128	44 %	159	55 %

Fet stil = ökning mellan 2007 och 2008

Antalet kommuner som uppfyllde samtliga krav för metodens utbildningsdel uppgick till 128 år 2007, vilket motsvarar 44 procent av landets samtliga kommuner. Året efter var det 159 som gjorde det, vilket motsvarar 55 procent. Ökningen mellan de båda åren är 24 procent.

Jämförelse mellan kommunerna i de nio olika strukturkategorierna

I tabell 6 redovisas andelen kommuner som uppfyllde samtliga krav för metodens utbildningsdel i de olika strukturkategorierna åren 2007 och 2008.

Tabell 6. Kommuner som uppfyllde samtliga krav för metodens utbildningsdel, i de olika strukturkategorierna åren 2007 och 2008.

Strukturkategorier	Metodens utbildningsdel		Antal kommuner
	2007	2008	
Storstäder	67 %	67 %	3
Större städer	44 %	59 %	27
Förortskommuner	42 %	53 %	38
Pendlingskommuner	51 %	51 %	41
Varuproducerande kommuner	53 %	53 %	40
”Övriga” kommuner: >25 000 inv.	56 %	74 %	34
”Övriga” kommuner: 12 500 - 25 000	51 %	65 %	37
”Övriga” kommuner: <12 500 inv.	32 %	45 %	31
Glesbygdskommuner	21 %	41 %	39
Totalt	44 %	55 %	290

Det har skett en ökning av metodefterlevnaden för metodens utbildningsdel i 6 av de 9 kategorierna mellan åren 2007 och 2008. Bland glesbygdskommuner har antalet kommuner som uppfyllt kraven nästan fördubblats. I de övriga tre kategorierna är andelarna kommuner som uppfyllde kraven oförändrade.

Samverkan

Metodefterlevnad

När det gäller samverkansdelen av metoden krävs det i kravspecifikationen att det ska finnas en samverkansgrupp för det konkreta arbetet enligt metoden i kommunen, eller i en grupp av kommuner i en länsdel eller, i två fall, på länsnivå (Blekinge och Kronoberg). Det krävs dessutom att kommunen ska finnas med i denna samverkansgrupp eller vara representerad av någon annan kommun i denna grupp i en länsdel eller i de två länen. Vidare ska även representanter från polisen och restaurangbranschen finnas med i gruppen. Antalet möten ska dessutom ha uppgått till minst två under det senaste året, dvs 2007 alternativt 2008.

Kravspecifikation för metodens samverkansdel:

Krav 1: Att det finns en samverkansgrupp för det konkreta arbetet enligt metoden antingen i den egna kommunen eller att det finns en sådan grupp som kommunen omfattas av i en länsdel eller i hela länet (Blekinge och Kronoberg).

Krav 2: Att den egna kommunen är representerad i den samverkansgrupp som finns i den egna kommunen eller att det finns någon representant från kommunerna i den grupp som eventuellt finns i en länsdelen eller i länet (Blekinge och Kronoberg).

Krav 3: Att polisen finns representerad i den aktuella samverkansgruppen.

Krav 4: Att restaurangbranschen finns representerad i gruppen.

Krav 5: Att samverkansgruppen haft minst två möten under det senaste året, dvs 2007 alternativt 2008.

Huvudkrav: Att samtliga kraven 1-5 är uppfyllda.

I tabell 7 redovisas antalet kommuner som uppfyllde de olika kraven i samverkansdelen.

Tabell 7. Kommuner som uppfyllde de olika kraven för metodens samverkansdel.

Samverkan	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Krav 1	184	63 %	171	59 %
Krav 2	182	63 %	167	58 %
Krav 3	152	52 %	145	50 %
Krav 4	130	45 %	113	39 %
Krav 5	165	57 %	133	46 %
Huvudkrav	112	39 %	83	29 %

De frågor som ställdes om samverkan i enkätundersökningarna var inte identiska de båda åren, vilket försvårar en jämförelse. Frågorna var ställda på ett sådant sätt att omfattningen av samverkan kan ha överskattats år 2007.

År 2008 var det 29 procent av landets kommuner som uppfyllde samtliga krav i metodens samverkansdel. Det krav som kommunerna i minst utsträckning uppfyllde var krav nummer 4, som föreskriver att restaurangbranschen ska vara representerad i samverkansgruppen. Detta krav uppfylldes av 39 procent av kommunerna.

Det krav som hade den relativt största minskningen mellan åren 2007 och 2008 var krav nummer 5, som föreskriver att det ska ha förekommit minst två möten under det senaste året. Detta talar för att det kan ha skett en faktisk minskning i metodens samverkansdel mellan de båda åren.

Jämförelse mellan kommunerna i de nio olika strukturkategorierna

I tabell 8 redovisas andelen kommuner som uppfyllde huvudkravet för metodens samverkansdel i de olika strukturkategorierna.

Tabell 8. Kommuner som uppfyllde samtliga krav för metodens samverkansdel, i de olika strukturkategorierna åren 2007 och 2008.

Strukturkategorier	Metodens samverkansdel		Antal kommuner
	2007	2008	
Storstäder	100 %	100 %	3
Större städer	67 %	52 %	27
Förortskommuner	29 %	16 %	38
Pendlingskommuner	37 %	22 %	41
Varuproducerande kommuner	38 %	30 %	40
”Övriga” kommuner: >25 000 inv.	62 %	44 %	34
”Övriga” kommuner: 12 500 - 25 000	35 %	19 %	37
”Övriga” kommuner: <12 500 inv.	26 %	13 %	31
Glesbygdskommuner	21 %	33 %	39
Totalt	39 %	29 %	290

Fet stil = ökning mellan 2007 och 2008

De frågor som ställdes angående samverkan under 2007 innebar alltså med största säkerhet att antalet kommuner där man uppfyllde kraven överskattades för år 2007. Trots det ökade andelen kommuner som uppfyllde dessa krav i kategorin glesbygdskommuner mellan de båda åren. Andelen kommuner som uppfyllde kraven i den kategorin uppgick till 33 procent år 2008, vilket är över genomsnittet. Den minsta andelen kommuner som uppfyllde kraven återfanns i kategorin ”övriga” kommuner med färre än 12 500 invånare. Där var andelen 13 procent.

Tillsyn

Inledning

Av de olika delarna i metoden Ansvarsfull alkoholserving är tillsynsdelen den mest komplicerade och svårfångade, vilket avspeglas i kravspecifikationen. Tillsyn enligt metoden innebär bland annat att de båda tillsynsmyndigheterna kommunen och polisen genomför tillsynsbesök tillsammans och var för sig. Det är av vikt att tillsynen sker när alkoholservingen är som mest intensiv, alltså under sen kväll och natt (FHI, 2006). När det gäller tillsynsdelen har fokus i den här kravspecifikationen därför lagts på tillsynsbesök under sen kvällstid, att polisen gör tillsyn samt att de båda tillsynsmyndigheterna genomför tillsyn tillsammans. Mer konkret innebär det att enkätfrågorna var fokuserade på:

1. Kommunens tillsyn under sen kvällstid, det vill säga efter klockan 23.00, men utan polisens medverkan.
2. Polisens tillsyn, oavsett tidpunkt på dygnet, men utan medverkan från kommunen.
3. Kommunens och polisens gemensamma tillsyn oavsett tidpunkt på dygnet.

I tabell 9 redovisas i hur många kommuner som dessa typer av tillsyn genomförts under åren 2007 och 2008.

Tabell 9. Kommuner där det bedrivits de olika typerna av tillsyn åren 2007 och 2008.

2007		2008	
1. Kommunens tillsyn efter 23.00			
Antal	Procent	Antal	Procent
187	64 %	196	68 %
2. Polisens egen tillsyn			
Antal	Procent	Antal	Procent
117	40 %	155	53 %
3. Gemensam tillsyn			
Antal	Procent	Antal	Procent
161	56 %	171	59 %

Fet stil = ökning mellan 2007 och 2008

Antalet kommuner där dessa typer av tillsyn förekommit har alltså ökat mellan åren 2007 och 2008. Polisens egen tillsyn är det tillsynstyp som ökat mest. Antalet kommuner där den typen av tillsyn förekom uppgick till 117 under 2007 och till 155 året efter. Ökningen är 32 procent.

Metodefterlevnad

Kravspecifikationen för metodens tillsynsdel bygger på de tre typerna av tillsyn som nämndes ovan. I specifikationen krävs det dessutom att de tillsynsbesök som kommunen gör, utan medverkan av polisen, och de som kommunen och polisen gör gemensamt, ska uppgå till ett visst antal. Antalet tillsynsbesök i dessa två kategorier ska *motsvara* 20 procent av antalet restauranger med stadigvarande tillstånd till allmänheten i kommunen. Till antalet tillsynsbesök räknas dock även besök hos restauranger med tillstånd till slutna sällskap eller med tillfälliga tillstånd. Varför det inte krävs något antal för polisens tillsynsbesök beror på att det i många fall är svårt att få fram några uppgifter om detta.

När det gäller antalet tillsynsbesök som kommunen har varit involverad i har dessa korrigerats uppåt för vissa kommuner år 2008. Denna korrigering har inte gjorts för 2007. Detta innebär att antalet kommuner som uppfyllde tillsynskraven år 2007 kan ha underskattats något.

I kravspecifikationen ställs även krav på att polisen ska ha rapporterat till kommunen om man vid den tillsyn man genomfört utan kommunens medverkan upptäckt brister enligt alkoholagens bestämmelser. Mer konkret ser det ut så här:

1. Kommunens sena tillsynsbesök, utan polisens medverkan:

- Att kommunen genomfört tillsynsbesök efter klockan 23.00, samt
- att antalet besök motsvarat minst 20 % av antalet stadigvarande tillstånd till allmänheten.

Tabell 10. Kommuner som uppfyllde dessa krav åren 2007 och 2008.

2007		2008	
Antal	Procent	Antal	Procent
129	44 %	141	49 %

2. Polisens tillsynsbesök:

- Att polisen genomfört tillsynsbesök, utan kommunens medverkan, och
- att kommunen blivit informerad om ifall polisen upptäckt brister enligt alkohollagen.

Tabell 11. Kommuner som uppfyllde dessa krav åren 2007 och 2008.

2007		2008	
Antal	Procent	Antal	Procent
68	23 %	111	38 %

3. *Gemensamma besök (A):*

- Att kommunen och polisen gemensamt genomfört tillsynsbesök, och
- att antalet besök motsvarat minst 20 % av antalet stadigvarande tillstånd till allmänheten.

Tabell 12. Kommuner som uppfyllde dessa krav åren 2007 och 2008.

2007		2008	
Antal	Procent	Antal	Procent
88	30 %	124	43 %

För att uppfylla de krav som ställs i kravspecifikationen räcker det dock inte att en av dessa typer av tillsyn har genomförts i kommunen. Vad som krävs är att minst två av dem har genomförts, se kravspecifikationen nedan.

4. *Gemensamma besök (B):*

Om kommunen och polisen har genomfört gemensam tillsyn hos ett antal restauranger som motsvarar minst 50 % av antalet stadigvarande tillstånd till allmänheten behöver man dock inte ha genomfört någon av de övriga formerna av tillsyn.

Tabell 13. Kommuner som uppfyllde dessa krav åren 2007 och 2008

2007		2008	
Antal	Procent	Antal	Procent
43	15 %	51	18 %

Kravspecifikation för metodens tillsynsdel:

Alternativ 1: Kombinationen 1 och 2: Kommunens sena besök + Polisens besök

Alternativ 2: Kombinationen 1 och 3: Kommunens sena besök + Gemensamma besök

Alternativ 3: Kombinationen 2 och 3: Gemensamma besök + Polisens besök

Alternativ 4: Att kommunen tillsammans med polisen genomfört *gemensamma* besök och att antalet besök motsvarat minst 50 % av antalet stadigvarande tillstånd till allmänheten.

Huvudkrav: Att minst ett av alternativen 1, 2, 3 eller 4 är uppfyllt.

I tabell 14 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde de olika alternativen i kravspecifikationen, samt antalet och andelen som uppfyllde huvudkravet.

Tabell 14. Kommuner som uppfyllde huvudkraven för metodens tillsynsdelen.

Tillsyn	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Alternativ 1	40	14 %	64	22 %
Alternativ 2	45	16 %	61	21 %
Alternativ 3	34	12 %	62	21 %
Alternativ 4	43	15 %	51	18 %
Huvudkrav	95	33 %	138	48 %

För att uppfylla kraven för tillsynsdelen ska således minst ett av de fyra alternativen i kravspecifikationen vara uppfyllt. Antalet kommuner där man gjort det har ökat från 95 stycken under 2007 till 138 året efter, vilket är en ökning med 45 procent.

Jämförelse mellan kommunerna i de nio olika strukturkategorierna

I tabell 15 redovisas andelen kommuner som uppfyllde huvudkravet för metodens tillsynsdelen i de olika strukturkategorierna.

Tabell 15. Kommuner som uppfyllde huvudkravet för metodens tillsynsdelen, i de olika strukturkategorierna.

Strukturkategorier	Metodens tillsynsdelen		Antal kommuner
	2007	2008	
Storstäder	100 %	100 %	3
Större städer	44 %	63 %	27
Förortskommuner	37 %	37 %	38
Pendlingskommuner	32 %	46 %	41
Varuproducerande kommuner	30 %	30 %	40
”Övriga” kommuner: >25 000 inv.	53 %	71 %	34
”Övriga” kommuner: 12 500 - 25 000	35 %	68 %	37
”Övriga” kommuner: <12 500 inv.	23 %	42 %	31
Glesbygdskommuner	8 %	28 %	39
Totalt	33 %	48 %	290

Andelen kommuner som uppfyllde kraven för minst ett av de olika alternativen i tillsynsdelen kravspecifikation ökade i 6 av kategorierna och var oförändrad i 3 av dem. Kraftigast var ökningen i kategorin glesbygdskommuner där andelen ökade från 8 till 28 procent. Trots denna ökning var denna andel dock mindre än genomsnittet för samtliga kommuner.

Förändring i kravspecifikationen för år 2008

Det har genomförts en förändring i tillsynsdelens kravspecifikation för 2008. Förändringen gäller den första tillsynstypen, dvs tillsyn under sen kvällstid. Förändringen innebär att det inte längre har någon betydelse om den tillsynen genomförts av kommunen på egen hand eller gemensamt med polisen. I den äldre versionen skulle kommunen genomföra den typen av tillsyn på egen hand. I de ovan redovisade resultaten används dock den äldre kravspecifikationen för att möjliggöra en jämförelse. Den nya kravspecifikationen används i den utvärdering av metoden som genomförs på STAD.

Sammanfattning av del 1: Metodens tre huvuddelar

I tabell 16 sammanfattas metodefterlevnaden för de tre huvuddelarna utbildning, samverkan och tillsyn bland landets 290 kommuner under åren 2007 och 2008.

Tabell 16. Metodefterlevnaden för de tre huvuddelarna utbildning, samverkan och tillsyn, under 2007 och 2008 i landets kommuner.

Sammanfattning	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Utbildning	128	44 %	159	55 %
Samverkan	112	39 %	83	29 %
Tillsyn	95	33 %	138	48 %

Metodefterlevnaden bland landets kommuner har ökat för såväl metodens utbildningsdel som för tillsynsdel. När det gäller samverkansdelen försvåras en jämförelse på grund av att de frågor som ställdes inte var identiska i de båda enkätundersökningarna. Omfattningen av samverkan kan ha överskattats år 2007. En del av den redovisade minskningen kan dock bero på en faktisk minskning av samverkan enligt kravspecifikationen.

Del 2: Metodens fyra övriga delar: Kartläggning, uppföljning, informations-spridning samt arbetet med en alkoholpolicy på restauranger

I detta avsnitt redovisas i vilken utsträckning kommunerna uppfyllde kraven för metodens fyra övriga delar under åren 2007 och 2008.

Kartläggning

Kravspecifikation för metodens kartläggningsdel:

Att en kommun har genomfört minst två av följande typer av studier sedan arbetet enligt metoden påbörjades.

- Ungdomsstudie
- Berusningsstudie
- Sammanställning av våldsstatistik
- Krögarintervjuer

I tabell 17 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde kraven för metodens kartläggningsdel under åren 2007 och 2008.

Tabell 17. Kommuner som uppfyllde kraven för metodens kartläggningsdel under åren 2007 och 2008.

Kartläggning	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kravuppfyllnad	173	60 %	193	67 %

Antalet kommuner som uppfyllde kraven för metodens kartläggningsdel uppgick till 173 under 2007 och till 193 året efter, vilket motsvarar 60 respektive 67 procent av alla kommuner. Det är en ökning med 12 procent.

Uppföljning

Kravspecifikation för metodens uppföljningsdel:

Krav: Att en kommun har genomfört minst en studie vid två eller flera tidpunkter sedan arbetet enligt metoden påbörjades. De aktuella studierna är:

- Ungdomsstudier
- Berusningsstudier
- Sammanställning av våldsstatistik

I tabell 18 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde kraven för metodens uppföljningsdel under åren 2007 och 2008.

Tabell 18. Kommuner som uppfyllde kraven för metodens uppföljningsdel.

Uppföljning	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kravuppfyllnad	87	30 %	133	46 %

Antalet kommuner som uppfyllde kraven för metodens kartläggningsdel uppgick till 87 under 2007 och till 133 år 2008, vilket motsvarar 30 respektive 46 procent av kommunerna. Det är en ökning med 53 procent.

Spridning av information till beslutsfattare och via media till allmänheten

Kravspecifikation för metodens informationsdel:

Krav 1: Att man under 2006 eller 2007 (alternativt 2007 eller 2008), dvs under de två senaste åren, spridit information till beslutsfattare om det arbete som bedrivits enligt metoden.

Krav 2: Att man under 2006 eller 2007 (alternativt 2007 eller 2008), dvs under de två senaste åren, via media spridit information till allmänheten om det arbete som bedrivits enligt metoden.

Huvudkrav: Att både krav 1 och 2 är uppfyllda.

I tabell 19 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde kraven för metodens informationsdel under åren 2007 och 2008.

Tabell 19. Kommuner som uppfyllde kraven för metodens informationsdel under 2007 och 2008.

Information	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Krav 1	240	83 %	233	80 %
Krav 2	192	66 %	173	60 %
Huvudkrav	184	63 %	161	56 %

Antalet kommuner som uppfyllde huvudkravet för metodens informationsdel uppgick till 240, vilket motsvarar 83 procent, under 2007 och till 233 året efter, vilket motsvarar 80 procent av landets kommuner. Det är en minskning med 12 procent. Minskningen är något större för kommunernas spridning av information via media till allmänheten än för spridningen till beslutsfattare.

Arbetet med en alkoholpolicy på restauranger

Metodefterlevnad

För att restaurangpersonalen ska kunna arbeta för en ansvarsfull alkoholservering ska, enligt metoden, restaurangägaren tillsammans med sin personal utarbeta skriftliga regler för hanteringen av alkohol på restaurangen. Dessa regler ska gälla såväl för personalens eget förhållningssätt till alkohol som för servering av alkohol till gästerna (FHI, 2006).

Det krav som en kommun ska ha uppfyllt är i den här kravspecifikationen relativt lågt ställt. Det räcker med att kommunen har fört diskussioner med restauranger i kommunen om att påbörja arbetet med en alkoholpolicy.

Kravspecifikation för arbetet med en alkoholpolicy på restauranger:

Krav: Att man fört diskussioner med restaurangägare i kommunen om att påbörja arbetet med en alkoholpolicy vid något av följande tillfällen:

- I samband med träffar med restaurangägare
- Vid träffar med samverkansgruppen/referensgruppen
- I samband med annan utbildning än Ansvarsfull alkoholservering
- Övrigt (framförallt vid tillsynsbesök)

I tabell 20 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde kraven för den del av metoden som rör arbetet med en alkoholpolicy på restauranger.

Tabell 20. Kommuner som uppfyllde kravet för den del av metoden som rör arbetet med en alkoholpolicy på restauranger under 2007 och 2008.

Alkoholpolicy	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kravuppfyllelse	118	41 %	137	47 %

Antalet kommuner som uppfyllde detta krav uppgick till 118 under 2007 och till 137 året efter, vilket motsvarar 41 respektive 47 procent. Det är en ökning med 16 procent.

Förändring i kravspecifikationen för år 2008

Det har genomförts en förändring i 2008 års kravspecifikation för den del av metoden som rör arbetet med en alkoholpolicy på restauranger. Det har tillförts ytterligare ett krav som ska vara uppfyllt. Förutom att man vid olika specificerade tillfällen ska ha fört diskussioner med restaurangägare i kommunen om att påbörja arbetet med en alkoholpolicy ska man dessutom kunna göra en uppskattning av hur många restauranger i kommunen som har en alkoholpolicy.

I de ovan redovisade resultaten används dock den äldre kravspecifikationen för att möjliggöra en jämförelse. Den nya kravspecifikationen används i den utvärdering av metoden som genomförs på STAD.

Sammanfattning av del 2: Metodens fyra övriga delar

I tabell 21 sammanfattas kommunernas metodefterlevnad för de fyra övriga delarna av metoden: kartläggning, uppföljning, informationsspridning och arbetet med en alkoholpolicy på restauranger.

Tabell 21. Sammanfattning av kommunernas metodefterlevnad för de fyra övriga delarna av metoden.

	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kartläggning	173	60 %	193	67 %
Uppföljning	87	30 %	133	46 %
Information	184	63 %	161	56 %
Alkoholpolicy	118	41 %	137	47 %

Det har skett en ökning av metodefterlevnaden bland landets kommuner när det gäller tre av metodens fyra övriga delar. Den del där det skett en viss minskning är informationsdelen, och då framförallt informationen via media till allmänheten. Den del där metodefterlevnaden har ökat mest är uppföljningsdelen.

Del 3: Faktorer som underlättar arbetet enligt metoden: En projektledare för det konkreta arbetet samt integrering av metoden

I detta avsnitt redovisas uppgifter om hur kommunerna uppfyller kraven för två faktorer som underlättar arbetet med metoden. Dessa faktorer är att det konkreta arbetet enligt metoden leds av en projektledare samt att metoden är integrerad i kommunens ordinarie verksamhet. Dessa faktorer ingår inte i det sammanfattande metodindexet som presenteras i nästa avsnitt. (Frågor om dessa faktorer ställdes bara till de kommuner som uppgav att de arbetade enligt någon metod.)

När det gäller dessa faktorer redovisas uppgifter dels om hur många kommuner som uppfyllt kraven åren 2007 och 2008 bland landets samtliga kommuner, dels hur många som gjorde det bland de kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS under båda dessa år.

Det konkreta arbetet enligt metoden ska ledas av en projektledare

Metodefterlevnad

Uppgifterna för en projektledare är enligt metoden bland annat att driva projektet framåt, att vara spindeln i nätet och ansvara för att arbetet enligt metoden genomförs och utvecklas (FHI, 2006). I den här kravspecifikationen krävs det att det ska finnas en projektledare för det konkreta arbetet enligt metoden i kommunen, i en länsdel där kommunen ingår eller i länet.¹

De frågor som ställdes om ifall det konkreta arbetet leddes av en projektledare var inte identiska de båda åren. Antalet kommuner där arbetet leds av en projektledare kan ha överskattats år 2007.

Kravspecifikation:

Krav:

Att det konkreta arbetet enligt metoden leds av en projektledare i kommunen, i en länsdel där kommunen ingår eller i länet (endast Blekinge och Kronoberg).

I tabell 22 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde detta krav bland landets samtliga kommuner.

Tabell 22. Kommuner där det konkreta arbetet enligt metoden leddes av en projektledare, *av samtliga kommuner i landet.*

	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kravuppfyllnad	214	74 %	208	72 %

¹I Blekinge och Kronoberg driver projektledarna på länsnivå det konkreta arbetet enligt metoden i kommunerna.

Antalet kommuner som uppfyllde kravet minskade något mellan de båda åren, från 214 till 208 kommuner. Detta är en minskning med 3 procent. Denna minskning kan dock troligen förklaras av att de frågor som berörde detta område ändrades något inför 2008 års enkät.

I tabell 23 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde detta krav bland de kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS under dessa år.

Tabell 23. Kommuner där det konkreta arbetet enligt metoden leddes av en projektledare, *bland dem som uppgav att de arbetade enligt AAS båda åren.*

	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kravuppfyllnad	210	93 %	189	84 %
Antal kommuner	226		226	

Antalet kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS under både år 2007 och 2008 uppgick till 226. Antalet som uppfyllde kravet minskade även i detta fall mellan de båda åren, från 210 till 189 kommuner. Detta är en minskning med 10 procent.

Integrering av metoden

Det alkoholförebyggande arbetet ska enligt metoden bedrivas långsiktigt för att få effekt. Målet är därför att integrera och permanenta arbetet enligt metoden i kommunernas och övriga medverkande aktörers reguljära verksamhet (FHI, 2006). I kravspecifikationen har fokus lagts på integrering av metoden i kommunens ordinarie verksamhet.

Kravspecifikation:

Krav: Att alla eller nästan alla delar av arbetet enligt metoden är integrerade i kommunens ordinarie verksamhet.

I tabell 24 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde detta krav bland landets samtliga kommuner.

Tabell 24. Kommuner där alla eller nästan alla delar av arbetet enligt metoden var integrerade i kommunens ordinarie verksamhet, *av samtliga kommuner i landet.*

Integrering	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kravuppfyllelse	96	33 %	129	44 %

Antalet kommuner som uppfyllde detta krav uppgick till 96 under 2007 och till 129 året efter, vilket motsvarar 33 respektive 44 procent. Antalet kommuner som uppfyllde detta krav ökade med 34 procent.

I tabell 25 redovisas antalet och andelen kommuner som uppfyllde detta krav bland de kommuner som uppgav att de arbetade enligt AAS under dessa år.

Tabell 25. Kommuner där alla eller nästan alla delar av arbetet enligt metoden var integrerade i kommunens ordinarie verksamhet, *bland dem som uppgav att de arbetade enligt AAS båda åren.*

Integrering	2007		2008	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Kravuppfyllelse	95	42 %	120	53 %
Antal kommuner	226		226	

Antalet kommuner som uppfyllde detta krav, bland dem som arbetade enligt AAS, uppgick till 95 under 2007 och till 120 året efter, vilket är en ökning med 26 procent.

Metodindex

Inledning

För att få en sammanfattande bild av i vilken utsträckning kommunerna verkligen arbetade enligt Ansvarsfull alkoholserving eller en liknande metod har ett metodindex skapats. Detta index baseras på i vilken utsträckning kommunerna uppfyllde de krav som ställdes i de olika metoddelarnas kravspecifikationer, se rapportens inledningsavsnitt.

Den första komponenten i metodindexet

I metodindexets första komponent får kommunerna helt enkelt en poäng för var och en av metodens tre huvuddelar, utbildning, samverkan och tillsyn, som de uppfyllt kraven för. Man kan således få mellan noll och tre poäng, se tabell 26.

Tabell 26. Kommuner som uppfyllde kraven för mellan noll och tre av metodens huvuddelar 2008.

Antal huvuddelar av metoden	Antal	Procent
3	34	12 %
2	91	31 %
1	101	35 %
0	58	20 %
Bortfall	6	2 %
Summa	290	100 %

Av samtliga kommuner i landet var det 34 som uppfyllde kraven för samtliga tre huvuddelar av metoden under 2008, vilket motsvarar 12 procent av landets 290 kommuner. Det är en ökning jämfört med år 2007. Då uppfyllde 25 kommuner dessa krav, vilket motsvarar 9 procent av samtliga kommuner, se STAD-rapport 38 (Trolldal, 2008).

Den andra komponenten i metodindexet

Indexets andra komponent baseras på i vilken utsträckning kommunerna uppfyller kraven för metodens fyra övriga delar. I tabell 27 redovisas antalen och andelarna kommuner som uppfyllde kraven för mellan noll och fyra av metodens övriga fyra delar.

Tabell 27. Kommuner som uppfyllde kraven för mellan noll och fyra av metodens fyra övriga delar 2008.

Antal övriga delar av metoden	Antal	Procent
4	35	12 %
3	78	27 %
2	73	25 %
1	57	20 %
0	41	14 %
Bortfall	6	2 %
Summa	290	100 %

När det gäller antalet kommuner som uppfyller kraven för de fyra övriga delarna av metoden har det inte skett några större förändringar mellan 2007 och 2008. Det var 39 procent av kommunerna som uppfyllde kraven för tre eller fyra av metodens övriga delar. Dessa kommuner får således ytterligare 0,5 indexpoäng. Andelen kommuner som uppfyllde ett eller två av kraven, eller inget alls, uppgick till 59 procent. De får följaktligen inte några fler indexpoäng.

Hela metodindexet

I tabell 28 redovisas det totala antalet indexpoäng bland kommunerna.

Tabell 28. Kommunernas poäng på det metodindex som mäter i vilken utsträckning kommunerna uppfyllde de krav som ställdes i de olika metoddelarnas kravspecifikationer.

Indexpoäng	Antal	Procent
3,5	26	9 %
3,0	8	3 %
2,5	42	14 %
2,0	49	17 %
1,5	38	13 %
1,0	63	22 %
0,5	7	2 %
0,0	51	18 %
Bortfall	6	2 %
Summa	290	100 %

Som nämndes ovan var det 12 procent av samtliga kommuner som fick 3 eller 3,5 poäng på indexet vilket är en ökning jämfört med 2007. Det var 66 procent som fick 1 eller 2 poäng i indexet, vilket är en ökning med 5 procentenheter. Dessutom var det 20 procent som inte uppfyllde några av kraven för metodens tre huvuddelar och fick 0 poäng, vilket är en minskning med 4 procentenheter.

Av de kommuner som svarade på enkäten för år 2008 var det genomsnittliga antalet poäng 1,55, vilket är en ökning jämfört med 2007. Då var det genomsnittliga antalet poäng 1,44.

REFERENSLISTA

FHI (2006) *Ansvarsfull alkoholserving -en metod som förebygger alkoholrelaterade skador i restaurangmiljö*. Skrift nummer 5 i Statens folkhälsoinstituts metodskrifter för lokalt arbete mot alkohol och narkotika. Statens folkhälsoinstitut.

FHI (2007) *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador 2001–2005*. Statens Folkhälsoinstitut.

SKL (2005) Sveriges Kommuner och Landsting
<http://www.skl.se/artikel.asp?A=11248&C=445>

Trolldal, B. (2009a) *Ansvarsfull alkoholserving och liknande metoder - utbredning och metodefterlevnad*. STAD-rapport 38. STAD-sektionen, Stockholms läns landsting.

BILAGA

Strukturkategorier av kommuner

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har delat in Sveriges kommuner i 9 kategorier (SKL, 2005). Indelningen har baserats på olika strukturella egenskaper. Dessa är bland annat befolkningsstorlek, pendlingsmönster och näringslivsstruktur. Indelningen började gälla den 1 januari 2005.

1. Storstäder

Kommuner med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare. (3 kommuner)

Malmö, Göteborg, Stockholm

2. Större städer

Kommuner med mellan 50 000 och 200 000 invånare samt med en tätortsgrad som överstiger 70 procent. (27 kommuner)

Borås, Eskilstuna, Falun, Gävle, Halmstad, Helsingborg, Jönköping, Kalmar, Karlskrona, Karlstad, Kristianstad, Linköping, Luleå, Lund, Norrköping, Skellefteå, Sundsvall, Södertälje, Trollhättan, Umeå, Uppsala, Varberg, Västerås, Växjö, Örebro, Örnsköldsvik, Östersund

3. Förortskommuner

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste pendlingsmålet skall vara någon av storstäderna. (38 kommuner)

Ale, Bollebygd, Botkyrka, Burlöv, Danderyd, Ekerö, Haninge, Huddinge, Håbo, Härryda, Järfälla, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lidingö, Lilla Edet, Lomma, Mölndal, Nacka, Partille, Salem, Skurup, Sollentuna, Solna, Staffanstorps, Sundbyberg, Svedala, Tjörn, Tyresö, Täby, Upplands Väsby, Upplands-Bro, Vallentuna, Vaxholm, Vellinge, Värmdö, Öckerö, Österåker

4. Pendlingskommuner

Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. (41 kommuner)

Bjuv, Boxholm, Bromölla, Eslöv, Essunga, Forshaga, Gagnef, Gnesta, Grästorp, Habo, Hammarö, Höganäs, Hörby, Höör, Kil, Knivsta, Krokoms, Kumla, Kungsör, Kävlinge, Lekeberg, Mullsjö, Munkedal, Mörbylånga, Norberg, Nykvarn, Nynäshamn, Orust, Sigtuna, Sjöbo, Stenungsund, Storfors, Svalöv, Säter, Söderköping, Timrå, Trosa, Vänersborg, Vännäs, Åstorp, Älvkarleby

5. Varuproducerande kommuner

Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är anställda inom varutillverkning och industriell verksamhet (SNI 92). (40 kommuner)

Alvesta, Emmaboda, Fagersta, Finspång, Gislaved, Gnosjö, Grums, Götene, Herrljunga, Hofors, Hylte, Laxå, Lessebo, Ljungby, Markaryd, Mönsterås, Nybro, Nässjö, Olofström, Osby, Oskarshamn, Oxelösund, Perstorp, Sotenäs, Surahammar, Svenljunga, Sävsjö, Tibro, Tranemo, Tranås, Ulricehamn, Uppvidinge, Vaggeryd, Vara, Vetlanda, Vårgårda, Värnamo, Älmhult, Örkelljunga, Östra Göinge

6. Övriga kommuner med mer än 25 000 invånare

Kommuner som inte tillhör någon av de andra kategorierna samt har mer än 25 000 invånare. (34 kommuner)

Alingsås, Arvika, Boden, Bollnäs, Borlänge, Enköping, Falkenberg, Falköping, Gotland, Hudiksvall, Härnösand, Hässleholm, Karlshamn, Karlskoga, Katrineholm, Landskrona, Lidköping, Ludvika, Mark, Mjölby, Motala, Norrtälje, Nyköping, Piteå, Ronneby, Sandviken, Skövde, Strängnäs, Söderhamn, Trelleborg, Uddevalla, Västervik, Ystad, Ängelholm

7. Övriga kommuner med mellan 12 500 och 25 000 invånare

Kommuner som inte tillhör någon av de andra kategorierna samt har mellan 12 500 och 25 000 invånare. (37 kommuner)

Arboga, Avesta, Båstad, Eksjö, Flen, Hagfors, Hallsberg, Hallstahammar, Heby, Hedemora, Hultsfred, Kalix, Kiruna, Klippan, Kramfors, Kristinehamn, Köping, Laholm, Leksand, Lindesberg, Lysekil, Mariestad, Mora, Sala, Simrishamn, Skara, Sollefteå, Sunne, Säffle, Sölvesborg, Tidaholm, Tierp, Tingsryd, Tomelilla, Vimmerby, Åmål, Östhammar

8. Övriga kommuner med mindre än 12 500 invånare

Kommuner som inte tillhör någon av de andra kategorierna samt har mindre än 12 500 invånare. (31 kommuner)

Aneby, Askersund, Bengtsfors, Borgholm, Degerfors, Eda, Filipstad, Färgelanda, Gullspång, Haparanda, Hjo, Hällefors, Högsby, Karlsborg, Kinda, Ljusnarsberg, Mellerud, Munkfors, Nora, Nordanstig, Skinnskatteberg, Smedjebacken, Strömstad, Tanum, Torsås, Töreboda, Vadstena, Valdemarsvik, Vingåker, Åtvidaberg, Ödeshög

9. Glesbygdskommuner

Kommuner med mindre än 7 invånare per kvadratkilometer och med färre än 20 000 invånare. (39 kommuner)

Arjeplog, Arvidsjaur, Berg, Bjurholm, Bräcke, Dals-Ed, Dorotea, Gällivare, Härjedalen, Jokkmokk, Ljusdal, Lycksele, Malung, Malå, Nordmaling, Norsjö, Ockelbo, Orsa, Ovanåker, Pajala, Ragunda, Robertsfors, Rättvik, Sorsele, Storuman, Strömsund, Torsby, Vansbro, Vilhelmina, Vindeln, Ydre, Ånge, Åre, Årjäng, Åsele, Älvdalen, Älvsbyn, Överkalix, Övertorneå

Tabell 49. Antal kommuner i de olika strukturkategorierna i respektive län.

Nr		Stockholm	Uppsala	Södermanl.	Östergötl.
1	Storstäder	1	0	0	0
2	Större städer	1	1	1	2
3	Förortskommuner	20	1	0	0
4	Pendlingskommuner	3	2	2	2
5	Varuproducerande kommuner	0	0	1	1
6	Övriga kommuner > 25 000 inv.	1	1	3	2
7	Övriga kommuner 12 500-25 000 inv.	0	3	1	0
8	Övriga kommuner, < 12 500 inv.	0	0	1	5
9	Glesbygdskommuner	0	0	0	1
	Summa	26	8	9	13

Nr	Jönköping	Kronoberg	Kalmar	Gotland	Blekinge	Skåne
1	0	0	0	0	0	1
2	1	1	1	0	1	3
3	0	0	0	0	0	6
4	2	0	1	0	0	10
5	8	6	4	0	1	4
6	0	0	1	1	2	5
7	1	1	2	0	1	4
8	1	0	3	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0
S:a	13	8	12	1	5	33

Nr	Halland	Västra G.	Värmland	Örebro	Västmanland	Dalarna
1	0	1	0	0	0	0
2	2	2	1	1	1	1
3	1	10	0	0	0	0
4	0	6	4	2	2	2
5	1	9	1	1	2	0
6	1	6	1	1	0	2
7	1	5	4	2	4	4
8	0	9	3	5	1	1
9	0	1	2	0	0	5
S:a	6	49	16	12	10	15

Nr	Gävleborg	Västernorrland	Jämtland	Västerbotten	Norrbottn	Riket
1	0	0	0	0	0	3
2	1	2	1	2	1	27
3	0	0	0	0	0	38
4	0	1	1	1	0	41
5	1	0	0	0	0	40
6	4	1	0	0	2	34
7	0	2	0	0	2	37
8	1	0	0	0	1	31
9	3	1	6	12	8	39
S:a	10	7	8	15	14	290

